

Mestna občina Celje
Komisija Mladi za mlade

ŽIVETI Z ALMO

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici:
Zala Burnik
Taja Bombač

Mentor:
Črt Močivnik, prof.

Celje, marec 2018

I. osnovna šola Celje

ŽIVETI Z ALMO

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici:
Zala Burnik
Taja Bombač

Mentor:
Črt Močivnik, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, marec 2018

POVZETEK

V raziskovalni nalogi predstavlja življenje in delo svetovne popotnice, pisateljice in teozofinje Alme M. Karlin. Raziskujeva njeno življenje in delo, predvsem pa jo predstaviva z doslej neznanega vidika. Pri tem se opirava na pričevanje o Almi Karlin, ki nama ga je zaupala Daniela Tratnik, ki je Almo osebno poznala. Mati gospe Tratnik je družini Karlin pomagala pri gospodinjstvu. Po Danielinem rojstvu so živeli v hiši, ki je stala ob Prešernovi ulici ("rimska hiša"). Alma je v Danielinem otroštvu odigrala precejšnjo vlogo, saj je skrbela za njeno izobrazbo – učila jo je govoriti nemško, za celi dve leti ji je celo odstopila svojo eriko. Pričevanje gospe Tratnik je dragoceno, saj približa Almo predvsem s človeškega, zasebnega vidika, ki je javnosti manj znan. Predstaviva tudi predmete, ki jih je poklonila gospe Tratnik. S pomočjo ankete sva pridobili podatke o tem, koliko poznamo Almo Karlin. Rezultate predstavlja v zadnjem delu naloge.

Ključne besede: Alma Karlin, Daniela Tratnik, erika, Thea

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	6
1.1	OPIS RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN NAMEN	6
1.2	HIPOTEZE	6
1.3	METODOLOGIJA, OPIS RAZISKOVALNIH METOD	7
2	TEORETIČNI DEL	8
2.1	ALMA MAXIMILIANA KARLIN	8
2.1.1	OTROŠTVO (1889–1898)	8
2.1.2	MLADOST (1898–1907)	9
2.1.3	ŠTUDIJ (1907–1918)	10
2.1.4	POTOVANJA (1919–1927)	11
2.1.5	ŽIVLJENJE V CELJU (1928–1950)	13
2.1.6	DELO	14
3	EMPIRIČNI DEL	15
3.1	SPOMINI GOSPE DANIELE TRATNIK	15
3.1.1	DANIELA TRATNIK IN NJENA POVEZAVA Z ALMO KARLIN	15
3.1.2	POGOVOR Z DANIELO TRATNIK	17
3.1.3	RAZPRAVA IN UGOTOVITVE	31
3.2	REZULTATI ANKETE IN INTERPRETACIJA	32
3.2.1	ALI STE ŽE SLIŠALI ZA ALMO KARLIN?	32
3.2.2	KJE JE ŽIVELA?	36
3.2.3	ZAKAJ JE BILA ZNANA?	37
3.2.4	KOLIKO JEZIKOV JE GOVORILA?	37
3.2.5	KDAJ JE ŽIVELA?	38
3.2.6	POZNATE NJENO DELO?	39
3.2.7	ERIKA JE BILA ...	40
3.2.8	ALI JE IMELA KAKŠNO TELESNO HIBO?	40
3.2.9	ALMI NA ČAST SO ...	41
4	SKLEPNE UGOTOVITVE	42
5	ZAKLJUČEK	43
6	VIRI IN LITERATURA	44
7	PRILOGA	45
7.1	ANKETA	45

Kazalo grafov

Graf 1: Ali vemo, kdo je bila Alma Karlin?	32
Graf 2: Ali ste že slišali za Almo Karlin?	33
Graf 3: Delež anketirancev, ki je že slišal za Almo Karlin	33
Graf 4: Delež anketirancev, ki za Almo Karlin še ni slišal	34
Graf 5: Koliko je Alma poznana v Celju	34
Graf 6: Koliko je Alma poznana v Ljubljani	35
Graf 7: Koliko je Alma poznana v Mariboru	35
Graf 8: Kje je živel?	36
Graf 9: Bila je ...	37
Graf 10: Govorila je ...	38
Graf 11: Živel je ...	39
Graf 12: Poznate kakšno njeno delo?	39
Graf 13: Erika je bila ...	40
Graf 14: Ali je imela kakšno telesno hibo?	41
Graf 15: Almi na čast so postavili ...	42

Kazalo fotografij

Fotografija 1: Alma Karlin	8
Fotografija 2: Silhueta 1	11
Fotografija 3: Silhueta 2	12
Fotografija 4: Silhueta 3	12
Fotografija 5: Thea in Daniela	13
Fotografija 6: Alma, Daniela in Black	16
Fotografija 7: Pribor z monogramom	21

1 UVOD

1.1 Opis raziskovalnega problema in namen

V raziskovalni nalogi sva želeli predstaviti še neznano pričevanje o Almi Karlin. Njeno življenje je v zadnjem času postalo predmet številnih raziskav, zato ga v začetnem delu zgolj okvirno predstaviva. Osrednji del naloge je pogovor z gospo Danielo Tratnik, ki je Almo Karlin osebno poznala in z njo preživela dovršen del svoje mladosti. Njena zgodba do sedaj še ni bila zapisana. V nadaljevanju naloge predstaviva, koliko – če sploh – ljudje poznajo celjsko popotnico, pisateljico in poliglotko Almo Karlin.

V pogovoru z Danielo Tratnik predstavljava Almino življenje v Celju po letu 1927, ko se je že vrnila s svojih potovanj, vse do njene smrti leta 1950. Pripovedovanje gospe Tratnik je osebna izpoved, stališča o Almi Karlin, njenem življenju, delu in značaju so subjektivna in ne nujno zgodovinsko točna. V primeru, ko pripoved odstopa od znanih zgodovinskih dejstev, na to opozoriva v podčrtni opombi. A prav zaradi dejstva, da je gospa Daniela Almo osebno poznala, da je Alma vplivala na njeno vzgojo in da sta bili v stikih tudi v času, ko je bila Alma Karlin namenoma zapostavljena in pozabljena, so njeni spomini toliko bolj dragoceni. Almo Karlin spoznamo kot človeka, kot družinsko prijateljico, kot vzgojiteljico in učiteljico.

Z anketnim vprašalnikom pokaževa, da je Alma Karlin za marsikoga še vedno neznanka, kip, ki stoji na Krekovem trgu v Celju, pa Neceljanom predstavlja neznano žensko.

1.2 Hipoteze

Pred začetkom raziskovalnega dela sva postavili hipoteze, ki sva jih v empiričnem delu preverili z intervjujem in anketo.

1. Gospa Tratnik ima predmete, ki so povezani z Almo Karlin.
2. Osebni spomini gospe Tratnik so drugačni od obče podobe Alme Karlin.
3. Večina ljudi je že slišala za Almo Karlin.
4. Vprašani ne vedo, da je znala več jezikov, slovensko pa slabo.
5. Vprašani vedo, kdaj je živela.
6. Vprašani poznajo vsaj eno njeno delo.
7. Vprašani ne vedo, da je pisalni stroj imenovala erika.
8. Vprašani ne vedo, da je bila Alma Karlin telesno zaznamovana.
9. Vprašani vedo, da v Celju stoji njen kip.

1.3 Metodologija, opis raziskovalnih metod

Raziskovali sva delo Alme Karlin. Pri tem sva se v teoretičnem delu oprli predvsem na pisne vire, v praktičnem delu pa sva predstavili spomine gospe Daniele Tratnik ter preverili, koliko ljudi poznajo življenje in delo svetovne popotnice in poliglotke Alme Karlin.

Pri svojem delu sva uporabili:

- metodo dela s pisnimi viri
- metodo ankete
- metodo intervjuja
- statistično metodo

Metodo dela s pisnimi viri sva uporabili v teoretičnem delu najine naloge, kjer okvirno predstavlja življenje in delo Alme Karlin. Kot sva že omenili, je njeno življenje dobro raziskano, zato sva se tu omejili na osnovno bio- in bibliografijo.

V empiričnem delu sva *anketirali* vzorec 134 oseb in tako pridobili podatke o tem, koliko poznajo Almo Karlin in njeno delo. Dobljene podatke sva analizirali s *statistično metodo*. Tako sva preverili hipoteze od 3 do 8.

Opravili sva tudi intervju z gospo Tratnik, ki predstavlja jedro empiričnega dela. Z njim sva preverili prvo in drugo hipotezo.

2 Teoretični del

2.1 Alma Maximiliana Karlin

2.1.1 Otroštvo (1889–1898)

Fotografija 1: Alma Karlin

Alma Maximiliana Karlin se je rodila 12. 10. 1889 v Celju materi Vilibaldi Karlin, učiteljici v mestni dekliški ljudski šoli, in očetu Jakobu Karlinu, majorju avstro-ogrske vojske. Ob njenem rojstvu se je mati bližala petdesetim, oče pa jih je dopolnil šestdeset (po Jezernik, 2009: 7). Praktično vsi viri omenjajo, da je bilo Almino otroštvo prej nesrečno kot srečno. Zaznamovana je bila že pred rojstvom, saj se za gospo pri petdesetih ni spodobilo, da bi zanosila, tako je mati že med nosečnostjo prenašala očitke omejene družbe. Oče si je želel sina, a je deklico sprejel in z njo zgradil pristen odnos. Mati se je pohabljenе deklice sramovala in prav njen trud, da bi pred malomeščanskim okoljem zakrila dekličine hibe, je

omajal njun odnos, ki ni nikoli postal takšen, kot naj bi ga imeli mati in hči. Zaradi telesne zaznamovanosti jo je mama silila delati vaje in nostiti steznike ter obiskovati naporne fizioterapije. Zdravniki so Almi že ob rojstvu napovedali kratko življenje in duševno omejenost, a se je izkazalo, da so se zmotili. Čeprav je zaradi telesne zaznamovanosti (delno je imela priprto levo veko in skoraj hromo levo stran telesa, štrleča ušesa, med hojo je stopala obračala navzven ...) morala prestat zasmehovanje vrstnikov in tudi odraslih ter mučne terapije, se je Alma oblikovala v sicer tihega, vase zaprtega, a nikoli boječega otroka (po Jezernik, 2009: 8 in Pušavec: 2016: 12–20). V začetku sta Almo doma poučevali mati, ki je bila učiteljica, in varuška Mimi, za drugi razred so starši najeli učiteljico, v šolo je šla prvič v tretjem razredu (Pušavec, 2016: 20). Prva velika prelomnica v Alminem življenju je prišla leta 1898, ko ji je zaradi jetike umrl oče. Čeprav jo je očetova smrt globoko prizadela, svoje žalosti ni kazala navzven. Sorodniki so jo obsojali, da je brez čustev, služkinje pa zagovarjale, da je premajhna, da bi razumela, kaj se je zgodilo (Jezernik, 2009: 11). Nič od tega ni držalo, Alme pač že takrat niso razumeli. Stara je bila osem let.

2.1.2 Mladost (1898–1907)

Očetova smrt je v Almino življenje prinesla novo dimenzijo. Odkrila je strast, ki sta jo delili z materjo: potovanja. Zdravnik je materi predpisal spremembo podnebja, zato sta se odpravili v Opatijo, nato pa še na potepanje po Dalmaciji. Ogledali sta si Dubrovnik, šli v Črno Goro v Cetinje, ob povratku pa postali še v Splitu, Šibeniku, Zadru, Velem in Malem Lošinju in na Reki. Na tem potovanju je Alma po lastni besedah odrasla in za seboj pustila otroško lahkomišelnost (Jezernik, 2009: 11). *Smrt in potovanje po Dalmaciji sta me zresnila. Otroške lahkomišelnosti ni bilo več. Življenje se je spremenilo.* (Karlin 2010, 36).

Po vrnitvi se je zresnila, večino časa je posvečala učenju, pri devetih letih pa je začela pisati prve pesmi in poskuse romanov. Že pri desetih je pozorno opazovala značaje ljudi v svojem okolju. Pri Alminih trinajstih, leta 1902, se je mati Vilibalda odločila, da je potrebno popraviti dekletovo telesno podobo. Nobeno ugovarjanje ni pomagalo, obiskovati je morala številne zdravnike in neverjetne terapije, ki pa niso rodile vidnejših rezultatov. Neki zdravnik je njeno pohabljen hrbtenico z grobstvo celo dodatno poškodoval, predpisal pa ji je celo

obešanje za glavo in ji za nekaj časa prepovedal obiskovati pouk (po Jezernik, 2009: 12–17). Po vrnitvi iz sanatorija v Ljubljani, kjer so poskušali popraviti njeno hibo, v Celje, je Alma iskala znanje, predvsem znanje tujih jezikov. Verjela ji je, da ji bodo omogočili odhod od doma. Privoljenje je od mame že pred tem izsilila v zameno za to, da je privolila v zdravljenje v Ljubljani. V Celju ji je za telovadbo in nošenje steznika mati namenjala nekaj denarja za učne ure jezikov (Pajer, 2015: 10). Pri madame Pervanje-Kotalik se je učila francoščine, pri neki Angležinji pa angleščine. Pri osemnajstih je v Gradcu opravila državne izpite za poučevanje nemščine, francoščine in angleščine (Jezernik, 2009: 19). Z materjo sta za nagrado odšli na nekajtedensko potovanje od Benetk do Londona (Pušavec in Klemenčič, 2016: 38). London je nanjo naredil tako velik vtis, da se je odločila od matere poterjati obljubljeni, in tako se je leta 1907 prvič za dalj časa poslovila od Celja in se podala na samostojno pot. Tokrat študirat. *Šele v Londonu sem postala človek. Nikoli več nisem bila dekletce od prej, bila pa sem človek, kakršen sem od tedaj: nihajoč v lastnem zračnem krogu, osvobojen, naklonjen bolj znanju kot ljudem, bolj delu kot veselju* (Karlin 2010, 131).

2.1.3 Študij (1907–1918)

Alma je v London prispela leta 1907. Takoj je skušala vnovčiti svoje znanje, a dela ni dobila takoj. Preživeti je morala s skromno materino podporo. V začetku leta 1908 pa je dobila ponudbo prevajalske družbe Miss Ainslie, vendar pod pogojem, da se pri njih najprej priuči stenografije in strojepisja (Jezernik, 2009: 21). Junija je bila že zaposlena kot samostojna prevajalka. Poleg rednega prevajalskega dela so ji zaupali tudi poučevanje jezikov. Njeni prvi učenci so bili predvsem Japonci. Med njimi je bil tudi Nobuji G., s katerim sta se sicer zbližala, ni pa bilo med njima nikoli česa več kot zgolj prijateljstvo (Jezernik 2016: 27). V letih, ki so sledila, se je intenzivno učila tujih jezikov in spomladi leta 1914 na londonski šoli Society of Arts z odliko opravila izpite iz osmih jezikov: angleščine, danščine, francoščine, italijanščine, norveščine, ruščine, španščine in švedščine (Jezernik, 2009: 22). Za Almo so se razmere močno spremenile z začetkom prve svetovne vojne. Kot avstro-ogrsko državljanka je čez noč postala nezaželenka. Razmere so se zanjo tako zaostrole, da se je odločila za umik v Skandinavijo.

Zaljubila se je v Norveško, tu je tudi dozorel sklep, da postane pisateljica (prim. Jezernik, 2009: 29–30). Iz Norveške je odšla na Švedsko, kjer je živela v zelo skromnih razmerah, dokler ji po večtedenski bolezni niso pošle moči in se je prek Danske vrnila v Celje (Jezernik, 2009: 27–33). Po vrnitvi v letu 1918 je v Celju ustanovila jezikovno šolo, a že leta 1919 je sprejela novo odločitev – obiti svet.

2.1.4 Potovanja (1919–1927)

Razlogov za Almina potovanja je bilo več: hotela je navdušiti mamo, želela postati popotnica, hrepenela po znanju in odkrivanju sveta. Alma je obpotovala večino sveta razen Antarktike. Prepotovala je Evropo, Azijo, Avstralijo, Daljni Vzhod, Južno ter Severno Ameriko in Tihomorske otoke in danes velja za prvo žensko, ki je sama prepotovala svet. Na pot se je odpravila 24. 11. 1919 in bila zdoma vse do konca leta 1927.

Fotografija 2: Silhueta 1

Med leti 1920 in 1921 je obiskala Peru, Panamo, Karibske otoke, ZDA in Havaje, ki so bili izhodišče za potovanje v deželo, ki se ji je v spomin vtisnila na najlepši način – Japonsko. Na japonska tla je prispela v začetku junija 1922, zapustila pa jo je 1. julija 1923 (po Jezernik, 2009: 59–74). Zapisala je, da je Japonska dežela, kjer je *nikoli niso nadlegovali, pač pa ji stvari izčrpno razložili ter ji nudili tudi konkretno pomoč* (Karlin, 2006).

Istega leta je prišla na Kitajsko, pred tem pa še na kratko obiskala tudi Korejo. Med bivanjem na Kitajskem je za kratek čas obiskala tudi Tajvan.

Fotografija 3: Silhueta 2

Fotografija 4: Silhueta 3

1924 je nadaljevala svojo pot – odšla je v Avstralijo. To leto je dosegla tudi skrajno točko svojega potovanja – Novo Zelandijo (Jezernik, 2009: 100). Septembra 1924 se je odločila za raziskovanje Južnega morja, prispela je na Fidži,

nato v Novo Kaledonijo, Nove Hebride, Salomonove otoke. Njeno raziskovanje bi se skoraj končalo tragično, saj je zbolela za hudo obliko malarije. A vendar je v prvi polovici 1926 prispela v Papuo – Novo Gvinejo. Potovanje je nadaljevala preko Indonezije, v letu 1927 obiskala Indijo in Pakistan (po Jezernik, 2009: 99–130). Izčrpana, bolna in praktično brez denarja se je po prejemu pisem, da ji umira mati, odločila zaključiti svoje osemletno potovanje in se decembra 1927 vrnila v Celje.

2.1.5 Življenje v Celju (1928–1950)

Fotografija 5: Thea in Daniela

Čeprav njena vrnitev v Celje ni bila, kot bi si jo želela, saj je ni nihče prišel pozdravit, je z objavami potopisov njena priljubljenost začela strmo naraščati. Borila se je s številnimi boleznimi, predvsem s ponavljajočimi se napadi malarije, a je kljub temu sprejela povabila kot gostujoča predavateljica po Sloveniji in

širom po Evropi. V tujini je nemško govoreča in pišoča predavateljica požela več uspeha kot doma. Na Dunaju so jo občudovali, v Celju pa je veljala kvečjemu za čudakinjo, je zapisala njena sopotnica Thea Schreiber Gamelin (Jezernik, 2009: 140). V letih 1932/33 se je Thea, s katero sta se poznali že prej in si redno dopisovali, za stalno preselila k Almi (Jezernik 2009: 140). Najprej sta živeli v "rimski hiši" na Ljubljanski cesti 6, nato sta se preselili v vilo v Zagradu, zadnji del življenja (po drugi svetovni vojni) pa sta preživel v hišici v Pečovniku. Alma se je v nadaljevanju svojega življenja želela otresti slave zaradi potovanja, saj je rekla, da je teozofinja, ne pa zgolj popotnica (prim. Jezernik 2009: 142–153). S pojavom nacizma se je za Almo (in Theo) začelo izredno težavno obdobje. Na nemškem trgu se s svojim delom ni mogla uveljaviti, ker se ni nikoli pridružila nacistom, na naših tleh pa je kot nemško govoreče in pišoče ustvarjalke tudi niso sprejeli. Pomagalo ni tudi dejstvo, da se je potem, ko so jo nacisti zaprli in skoraj poslali v taborišče, pridružila partizanom (1944–45). Po vojni je zaradi svojega intelekta in izrazito kritičnega razmišljanja postala politično nevarna. Zadnja leta svojega življenja je preživela s Theo v bedi, odvisna od pomoči ljudi, ki so v njiju videli to, kar sta bili: dobri osebi.

2.1.6 Delo

Kot pisateljica se je Alma začela preizkušati že pri devetih letih s prvimi pesmimi in kratkimi zgodbami. V življenju je objavila 24 knjig, nekatere tudi po večkrat in v več jezikih, čez 40 novel, črtic in poljudnoznanstvenih člankov pa je ostalo v rokopisih in so večidel shranjeni v NUK-u. Poleg knjig je pisala tudi za razne revije ter časopise (Cvelfar, 2004).

3 Empirični del

3.1 Spomini gospe Daniele Tratnik

3.1.1 Daniela Tratnik in njena povezava z Almo Karlin

Gospa Daniela Tratnik je rojena Celjanka. V mestu ob Savinji živi, odkar se je 9. aprila leta 1931 rodila mami Neži in očetu Ivanu. Družina je takrat že živela v hiši Alme Karlin, ki ji je Danielina mama pomagala v gospodinjstvu, Alma pa se je za povračilo vključila v dekličino vzgojo. Stikov pravzaprav nista nikoli prekinili. Nadaljevali so se v burnem vojnem in povojnem obdobju, torej tudi v času Danielinega odraščanja in ustvarjanju samostojnega življenja. Vojni čas je tudi Danieli – kot mnogim drugim tedanjim otrokom – spremenil potek šolanja, tako da je po osvoboditvi obiskovala obrtno šolo, si razmeroma zgodaj ustanovila lastno družino in se v drugi polovici petdesetih let prejšnjega stoletja zaposlila kot bolničarka v tedanji Psihiatrični bolnišnici v Vojniku. Tu je preživela glavnilno svoje delovne dobe in stopila v pokoj, ki ga danes preživlja čila in bistrega duha doma v Novi vasi v Celju.

Fotografija 6: Alma, Daniela in Black

Dolgoletni stiki z Almo Karlin so v življenju gospe Daniele Tratnik pustili globok pečat. V vedoželjni deklici so vzbudili številna zanimanja, še zlasti veliko ljubezen do knjig, ki jih je prebrala ogromno – po Almini zaslugi mnoge tudi v nemškem jeziku. Tako je danes ena najstarejših stalnih članic – tako po letih kot po stažu – Osrednje knjižnice Celje, ki jo še vedno redno obiskuje. Čeprav Alma deklici ni pogosto in veliko pripovedovala o svojih potovanjih in doživljajih, pa ji je gotovo zbudila veliko ljubezen do narave in vsega živega, kar je postalo stalnica Danielinega življenja. Z možem Marjanom sta kot strastna planinca prehodila večino slovenskih gora, kot izkušena kinologa pa sta dolga leta delovala tudi kot aktivna člana celjskega kinološkega društva. V letih, ki so sledila njenemu otroštvu, je Daniela prebrala glavnino Alminih del in svoje zgodnje spomine

dopolnjevala z novimi spoznanji o življenju in delu te izjemne popotnice in pisateljice. O Almi Karlin govori z velikim spoštovanjem in občudovanjem, predvsem pa s hvaležnostjo, da je bila v določenem obdobju svojega življenja lahko del njenega sveta. Ta čas pojmuje kot dragoceno popotnico, ki ji jo je kot majhni deklici poklonila velika Celjanka in vzornica.

3.1.2 Pogovor z Danielo Tratnik

S teto Elo sem se pogovarjala¹ 3. 12. 2017 v njeni hiši na Celovški 1 v Celju.² Pogovor sem posnela, pozneje pa ga preoblikovala v spodnji zapis. Teta Ela je v pogovoru povedala veliko zanimivih stvari, ki pa si niso kronološko sledile. Zato sem se odločila in vrstni red njenih odgovorov preuredila, dele odgovorov pa sem tudi premestila k ustreznim vprašanjem. Zvočnega zapisa nisem prepisala dobesedno, sem pa sledila tetinemu načinu pripovedovanja. V njeno besedilo sem posegla zgolj, ko je bilo to potrebno zaradi razumljivosti zapisanega besedila.

¹ Zala Burnik

² Danielo Tratnik nekateri sodelavci in nanci kličejo Danica, družinski člani pa ji pravimo teta Ela. Je polsestra moje babice Ivane Burnik.

3.1.2.1 V rimski hiši v Celju na Ljubljanski cesti

Kako si spoznala Almo Karlin?

Do 27. leta je bila zunaj. Medtem je njena mama, ki je bila že vdova in je živela v tej hiši, zbolela in je moja mama hodila h gospe pomagat. Kako sta se spoznali, ne vem. Alma se je 27. leta vrnila, in ko je videla, da ima njena mama varstvo, je za dve leti še šla na Japonsko.³ Medtem je mama umrla. Takrat je tudi Blacka, tega črnega psa, ki ga vidite na sliki, pripeljala (fotografija). Medtem je moja mama zanosila. Ko sem se rodila, je Alma rekla, da lahko živiva v tej hiši – moja mama se ni mogla drugič cerkveno poročiti, ker je bila ločena. Poročila sta se civilno. Takrat si moral civilno poroko vsakih šest mesecev obnavljati. Pri Almi sta z očetom tako imela stanovanje – dve sobi, kuhinja, pa vse tisto. Svoje otroštvo sem preživela v tej hiši, dokler je niso porušili – ne spomnim se več natančno, katerega leta. Očka je opravljal moška dela – popravljal, belil, delal je v Cinkarni, mama pa je za Almo prala, kuhala, pospravljala. Alma je bila občutljiva na hrup, na nesnago, na vpijoče otroke. Rekla je, da je pogoj, da bo lahko vplivala na mojo vzgojo in da ne bom hrupna, potem lahko ostanemo. Kako da nisem bila hrupna, ne vem, ko se me danes kar precej sliši. Potem ko sem shodila, me je vsako dopoldne vzela in sva šla k njej, igrala mi je na klavir, veliko sva se pogovarjali, seveda le po nemško. Zanimivo je bilo, da je imela tam eno slikanico, nemško, iz svoje mladosti, pisano v gotici in na prvi strani – dobro se spomnim – je bil mogočel lev, Loewe. Naučila me je brati. Ne samo Loewe, der Loewe. Tako me je učila besed, dosledno, vedno s členi. Nikoli ni povzdignila glasu, vedno je govorila obvladano in umirjeno. Enako tudi Thea. Gotovo mi je nakaj ostalo od tega, ker tudi pozneje, v svoji družini nisem nikoli marala vreščanja, razburjanja, treskanja z vrati in podobno. Pri njej sem se lahko seveda tudi igrala. Imela je svoje svinčene vojake, s katerimi sem se velikokrat kratkočasila. Njen oče je bil razočaran, ko se je punčka rodila – verjetno se sploh ne bi smela, gospod je bil namreč star že 60, gospa pa 45. Ne smemo pozabiti, da je bil čas, v katerem je bila Alma rojena, zelo netoleranten. Ni se spodobilo, da bi ženska v letih njene matere zanosila, ker se ni spodobilo niti, da bi bila spolno aktivna, kaj šele, da bi donosila

³ Alma Karlin je bila na Japonskem med leti 1922 in 1923. Po sedaj znanih podatkih se na Japonsko ni več vrnila.

otroka. Takrat se ni spodobilo, da bi neko dekle šlo samo v kavarno ali na popoldansko promenado. Vsaj guvernanta je morala biti kje blizu. Časi za ženske takrat niso bili najbolj prijazni. Gospa je tisto drobno skrivenčeno dete sprva skrivala pred oholimi meščankami, saj se ni spodobilo, da bi bila ženska v njenih letih kakor koli spolno aktivna ...

Ampak, kako si izvedela te stvari? Takrat se še nisi rodila.

To mi je povedala Alma. O svojem otroštvu je govorila sproščeno, nikoli ni ničesar skrivala. Povedala je recimo, da je bila rahitična, da ji je rasla grba. Da je imela varuško, ki jo je vsak dan položila na tla in ji z nogami masirala tisto grbo. Alma je rekla, da se je rodila pokveka, v sramoto mami. Alma je svojo zaznamovanost čutila. Mati je ni veliko vodila v javnost, bolj oče. Z njo se je sprehajal po savinjskem nabrežju, morda je bila tudi zato nanj tako navezana. Svinčene vojake ji je kupil oče, ker je želel, da se igra s fantovskimi igračami. No, s temi vojaki sem se igrala tudi jaz. Dala mi jih je na neko pručko, in sem se lahko igrala. Smela sem jih odnesti tudi domov.

V tvojem zgodnjem otroštvu ste stanovali v tej hiši v mestu?

Da, zgoraj.

Praviš, da je bila Alma občutljiva na čistočo.

Ja, absolutno. Mama je vsak teden morala preobleči posteljnino. Je pa zanimivo ... tega gotovo ne veste: Alma je imela en sam lonec za čaj. Rada je pila ruski čaj. Mama je smela lonec umiti samo z vodo. Povedala mi je, da je enkrat skušala odstraniti patino, da se je zelo potrudila, da ga je lepo očistila. Nato pa je bila okarana. Povedala ji je, da ko se enkrat odločiš, da je lonec za čaj, je vedno za čaj. Kave ni pila. Čaj pa nesladkan, saj sladkorja ni bilo ... Kadar je mama vendarle uspela kuhati marmelado, je vedno kuhala tudi za Almo. V takšne majhne kozarce jo je dala, ker se je v velikih pokvarila. Vedno je dejala: "Ta majhne kozarce moram imeti za Almo." Majhnih kozarcev doma nismo odpirali, ker smo vedeli, za koga so.

Se spomniš še kakega drugega predmeta iz njenega stanovanja ali morda vzdušja? Je bilo to meščansko stanovanje?

Absolutno. Visokomeščansko, s klavirjem. A se v njem nikoli nisem počutila neprijetno ali manjvredno.

Je tvoja mama kuhala tudi zanjo?

Vedno, kadar je skuhala kakšno slovensko jed, kislo repo in fižol, je vedno skuhala tudi za Almo. Ja, s skodelico je prišla. Rada je jedla samo droben bel fižol. Je rekla, tole mora tudi Danica jesti. Fižol je jedla izključno z belim, ne pa z bučnim oljem kot moja starša.

Ne morem se spomniti, da bi Alma kdaj koli povzdignila glas ali kaj direktno očitala ali grajala, vsaj spomnim se ne. Je pa tudi res, da ni marala telesnih stikov, nikoli me ni objela, bila je zelo obvladana. Tudi v odnosu s Theo sta bili vedno vljudni in obvladani druga do druge. Nikoli nisem opazila neke spontanosti.

Kaj pa, ko ste bili še v mestu – ste imeli kakšen dogovor, kdaj in kako se z Almo srečate.

Ne spomnim se. Vem, da je ob devetih Alma prišla. Do takrat sem bila oblečena in nahranjena, kot se spodobi. Alma je potrkala : "Nežka, kje je Danica?" In Danica je bila že na točki. Potem sva šli k njej kar za nekaj časa, ker je doma že dišalo kosilo, ko sem se vrnila.

Vedno sem jo pozdravila, ji poljubila roko, ko je prišla in ko sem odšla, pa še poklonček.

Torej te je vzgajala tudi v etiketi, bontonu?

Seveda. Tudi dvornega poklona sem se naučila. Je bilo pa zanimivo, da je enkrat, ko je prišla pome, jaz pa sem mami pomagala brisati prah, sicer pustila, da sem brisal prah tudi pri njej, kar se mi je zdelo zabavno, a me je kmalu ustavila, posadila na stol in mi nekaj zaigrala, da sem se umirila. Ni želela, da bi pri njej delala ali se samo igrala, ampak je želela nadaljevati s tistim, kar me je učila.

Ti je večkrat kaj zaigrala?

Vsakič. Tudi Thea je igrala. Sem imela pa tudi preizkušnje, kaj sem se od bontona naučila. Enkrat, gor na hribu, je Thea spekla palačinke. Alma je rekla, da bom sedaj jedla, kot se je v večjih jedilnicah. Bilo me je zelo strah in morda mi je prav zato padel pribor. In ko sem ga hotela pobrati, je pribor pobrala Thea, Alma pa je rekla : "Ne, nikoli ne pobereš sam, vedno mora pobrati osebje." Srebrni pribor pa imam še danes. Ne vsega, nekaj pa je ostalo. Nož je bil še zraven, pa se je izgubil med selitvami, pa še mala žlička je bila. Ta pribor mi je dala Alma, z njim sem se naučila jesti palačinke. Uporabljala sem ga še dolgo.

Fotografija 7: Pribor z monogramom

Bomabardiranje je bilo 43. leta. V tem času pred tem ste živeli skupaj, tudi Alma je živela v tej hiši?

Točno. Potem je v bombardiranju odneslo sprednji del hiše. Takrat je Alma že bila v partizanih. Ona se je tu čutila ogroženo, gotovo bi jo odpeljali. Potem je mami napisala pošto in jo poslala v Mecklenburg, od tam je namreč doma Thea. Oni so potem stopili v stik z mojo mamo, da so lahko vzdrževali stike, ker se je pošta preverjala. Tako je dajala vtis, da je v Nemčiji, v resnici pa je bila v Črnomlju ali Metliki na osvobojenem ozemlju.

3.1.2.2 Zagrad 36/Schlossberg 36

Ko ste živeli v mestu, je Alma pisala o svojih potovanjih – takrat je materialno še kar dobro živela. Potem so prišli vojni časi.

Da in ona je kupila vilo pod gradom od Kirbiša. Takrat je Alma odločila, da bo hišo v mestu prepisala na mamo do polnoletnosti, nato pa name. In tako je tudi bilo. V njej smo živeli, dokler se nismo preselili sem.

Kaj pa po koncu vojne?

Z materjo sva seveda ostali v hiši. Ob dveh popoldan je bilo bombardiranje. Bili smo v zaklonišču v sedanjem Narodnem domu. Alarmi so bili ob dveh podnevi in ponoči. Nekega dne je res ropotalo in naša hiša je bila ruševina. Bomba je padla počez, porušenega je bilo nekaj Narodnega doma in naše hiše. Eno od letal je bilo menda zadeto in se je vrnilo, ker so v Sternthalu polagali tepih – to pomeni, da so ga zravnali z zemljo. Tam je bila tovarna orožja. Ker je bilo poškodovano, je pilot odvrigel bombe – za bombardiranje Celja verjetno ni bilo interesa. Polni zadetek je bil pri Kirbiševi pekarni, kjer je danes kiosk s kebabom. Tam so ravno nalagali kruh, vojni ujetniki Italijani, z vozovi in konji. Gledališka ulica je bila skoraj uničena. Vse je ležalo v kratru. Nas so potem evakuirali, iz hiše smo vzeli le najnujneše stvari. Šli smo v Petrovče, nato pa v Prebold v šolo. To je bilo 43. leta.

Če se vrnemo na prvo obdobje tvojega otroštva do vojne. Vojna je verjetno vplivala na vas ... Ste izgubili stike?

Ne, stikov dejansko nismo izgubili. Ona je takrat stanovala v tej vili. Jaz sem bila velikokrat tam. Do 43. leta je bila še v mestu, potem se je preselila v vilo ob grad. Ko smo živeli še skupaj, je bila Alma od nacizma že rahlo ogrožena. So bili že razni pregledi, obiski. Alma je bila sicer Nemka, družila pa se je z judovskimi družinami. Tako je tudi takrat prišel k nam stanovati neki jud in se je skril tukaj in čakal na transport, nemški jud je bil. Še danes ga vidim pred seboj: imel je siv tvidast plašč do kolena, palico, črne hlače, brčice in črne lase.

3.1.2.3 Pečovnik 44

45. leta se je Alma vrnila.

Po vojni se je vrnila v Celje v vilo, a so k njej nastanili kup ljudi, mislim da 13 strank. Alma tam seveda ni mogla živeti, zato je šla v hiško pod Celjko kočo. Tja sta se preselili s Theo. Tam je tudi umrla.

Kakšno je bilo njeno življenje po vojni?

Po 45. letu, ko je oddala vlogo, da bi lahko šla živeti v Anglijo, ker ni imela denarja, je tukaj stradala. Imela je denar v Angliji, a do njega ni mogla. Tam je imela pogodbe, je pisala, ko je bila zunaj, a sedaj ni mogla zapustiti države. Njen denar je tam ležal, ona pa je bila tu brez prebite pare. Rekla mi je, naj rečem mami, da naj bi šla jaz z njo. Oče in mati bi morala podpisati. Nisem prepričana, da je moja mama prav vedela, kaj se sploh dogaja, a do realizacije ni prišlo, ker je Leskovšek Luka, takratni minister – Alma mi je potem pokazala dopis z velikim žigom na rumenkastem papirju – končno odgovoril – dolgo je hodila gor, čakala, da bi lahko razložila, kakšna je situacija in zakaj bi šla v Anglijo. Napisal je, da tovarišica Alma ostane tu, ker je za naš narod zelo pomembna.

Ali sta tudi po vojni, ko je bila v vili in potem v Pečovniku, ohranili stike?

Seveda. Dvakrat na teden smo se videli. K njej sem hodila dvakrat na teden na učne ure angleščine. Takrat sta s Theo že živeli v hudem pomanjkanju, moja

mama pa je imela veze v vrtnariji in na tržnici, tako sem lahko nosila hrano. Imeli sta najnižje živilske karte. Mama je vedno pripravili paket česa: kruh ali solato ... Vedno sem hodila gor z nahrbtnikom, ne glede na letni čas. Takrat sem bila stara 14 let. Še vedno se spomnim, kako sem ponoči "krampala" v hrib in se včasih ponoči tudi vračala. Včasih sem bila tam do petih, šestih popoldne. Naloge so se namreč vrstile, če jih nisem naredila doma ... Gor sem hodila na inštrukcije. Je bila pa takrat Alma že odvisna od pomoči, ker s Theo pravzaprav nista imeli ničesar. Nekaj je pošiljala moja mama, pomagala pa ji je tudi družina Faganelli (lastniki vile pod Jožefovim hribom). Tja sem nosila Almina pisma. Sprejela jih je gospa, naredila paket, ki sem ga potem naslednji dan ali čez dva dni nesla k Almi.

Veš, kaj je bilo v njem?

Hrana, gotovo. No, to je trajalo dve leti. Tisti čas sem imela doma tudi eriko. Potem me je prosila, naj jo vrnem, ker je najbrž imela kakšno delo ali pa je mislila, da bo pisala. Takrat je bila tudi stiska za pisarniški papir – meni ga je nosil oče. No, na eriko sem pa naredila vse naloge. Joj, sedaj sem se spomnila, kaj sem morala delati. Poznaš knjigo Princ in berač? Imela sem dve in obe sem morala prevajati – najprej nemško, potem angleško, odlomke – to je bilo okoli 46., 47. leta.

Takrat sem imela doma njeno eriko, saj je rekla, da moram obvladati strojepisje in naj vadim doma. Tako sem se učila tipkati, obenem pa angleščino in nemščino. Šele danes se zavedam, da je bilo zabavno, takrat pa se kot najstnica tega nisem dovolj dobro zavedala. Hodila sem v obrtno šolo, izučila sem se za modistinjo. Čeprav se mi večkrat ni ljubilo, je Alma znala ljudi spodbuditi, to pa je znala. Alma mi je vsakič dala domačo nalogo, ki pa je kot najstnica nisem prav vestno opravljala. Za Almo je bilo to nesprejemljivo. Vprašala je, kje imam nalogo. Ker nisem znala lagati, da sem npr. pozabila zvezek doma, sem povedala po pravici. Alma je bila zelo razočarana. Rekla je: "Boš pa govorila." Pa sva delali nalogo ustno.

Očitno je tisti dogovor ob tvojem rojstvu, da lahko ostanete v hiši, če bo smela skrbeti za tvojo vzgojo, jemala resno.

Zelo. Vzgajala me je, bodi prepričana. In jaz sem njena navodila tudi upoštevala, no, mama jih je.

Je imela v tistem obdobju še kakšne druge učence?

Ne da bi jaz vedela. Ona je bila takrat od bolezni že uničena. Imela je malarijo in ta človeka povsem izčrpa.⁴

Ali se je Alma kdaj pritoževala nad razmerami, v katerih je živel?

Svoje ogorčenje je izražala s humorjem, z ironijo. Včasih se je ponorčevala iz svojega položaja. Na primer po obiskih Ozne, ki so bili kar pogosti, ker so nadzirali, s kom se družijo, je vedno dejala, da je imela zelo visok obisk, da je cenjen oficir prijezdil na konju ... Nadzirali so jo, pa niso kaj našli. Bili sta revni kot cerkveni miši. Ni se jim je bilo potrebno bati, razen intelektualno, seveda.

Bili sta pa zelo revni, še za kruh včasih nista imeli. Živel sta od borne Theine pokojnine oz. mislim, da je bila renta, ki jo je Thea imela po očetu. Njen oče je bil pastor v Mecklenburgu.

3.1.2.4 O Almi

Praviš, da si brala tudi sodobna dela o njej, videla si razstavo. Ali glede na svoje izkušnje meniš, da se počasi odkriva prava Almina podoba?

Da, mislim, da bodo počasi odkrili pravo Almo. Mogoče bodo zadeli jedro ali pa ne, saj verjetno popolnoma zadeti ni mogoče. Potrebo je predstaviti njeno človeško plat. Bila je Človek, ženska – ženskam se v družbi vedno obesi neka prtljaga samo zato, ker je ženska.

In ker je imela žensko prijateljico?

Ja, včasih govoriš s kom, ki je o Almi kaj slišal, pa reče: "Aja, tista ..." Saj se človek komaj obvlada, da ga ne klofne (smeh).

⁴ Na svojih potovanjih je zbolela za malarijo, umrla pa je zaradi raka na dojki in tuberkuloze.

Kaj pa meniš o teoriji, da sta imeli s Theo razmerje?

Ogorčena sem. Menim, da njuno prijateljstvo ni bilo takšne narave. V nekem trenutku je prišla moda v obrekovanju, da si samske ženske, še posebej, če so živele skupaj, označil za lezbijke. Mislim, da je to krivica.

Še bolj pa me jezi, da je nekdo spravil na dan teorijo, da naj bi ukvarjala s črno magijo – brala sem neke teorije o tem, mislim, da v Delu. Ona je proučevala verstva in običaje. In če je prinesla takšne predmete in o tem govorila, so jo verjetno obrekljivci kar tako označili.

Kaj meniš o njenem kipu, ki stoji pred hotelom Evropa?

Mislim, da je nikakor niso zadeli. Če je kdo njo poznal v resnici, bi vedel, da ni nikoli nastopila oblastno, vedno je hodila z rahlo sklonjeno glavo in pogledom uprtim predse, ne v tla, ampak ne daleč predse. Tako kot hodijo zamišljeni ljudje.

Omenila si tudi njen smisel za humor.

Ja, ko mi je pripovedovala o svojih doživetjih, je rekla, da je ljudožerci niso hoteli, ker je bila presuha.

Ti je veliko pripovedovala o svojih potovanjih?

Sistematično ne, so pa prišli trenutki, ko je beseda nanesla ali so bile okoliščine takšne – takrat je kaj povedala. Takrat sva dostikrat sedeli na njenem kavču – ki je bil podoben mojemu, le bolj mehak je bil (smeh). Takrat je prijazno kaj povedala, objela pa me ni nikoli. Toplino je izkazovala drugače. Morda me je pri njej pritegnilo prav to in deloma sooblikovalo tudi moj značaj.

Ali je Alma veliko hodila v družbo?

Ne. Redno je hodila na sprehode, to je počela rada. V družbo pa ne, vsaj ne da bi jaz vedela. Ni bila za družabne dogodke. Občasno je hodila k maši v Marijino cerkev.

Tudi to je pravzaprav žalostna plat njenega življenja. Bila je zaznamovana kot otrok, bila je zaznamovana kot komunistka/partizanka, kot Nemka, zaradi domnevnega istospolnega razmerja ...

Čas, v katerem je Alma živela, je bil precej nazadnjaški. Vse to se je zgrmadilo na tega otroka. Ob vsem tem pa še škilava in pohabljen. No, saj ni bila tako škilava, ampak oči so ji stale malce drugače.

Do vojne, do 41. leta, so bila naša vhodna vrata vedno zaklenjena. Kdor je šel ven, jih je odklenil in za seboj zaklenil. Bila so to težka črna hrastova vrata. Tam je bila tudi lepa velika granitna ploskev ... V naši hiši je bil tudi stroj, bog ve, iz katerega stoletja (to sta mi povedala očka in mama), likalni stroj, taka lesena zadeva, podobna mlinom, ki jih imajo kmetje. Vedno sem se umazala od pajčevine in prahu. Mama mi sicer ni dovolila, a jaz sem vseeno lezla gor. To je bil stroj za likanje rjuh. Bil je pod verando. Nekdo je to potem odkupil. V enem muzeju mora biti nekje ... Pa tista tabla, ko greš na občino, imajo vzidano tablo s tremi zvezdami, tista tabla je bila na našem hodniku, bela marmorna tabla, sivkasta (pri stopnicah v vhodu v Narodni dom).

Je Almo kdo obiskoval?

Kolikor jaz vem, ni imela veliko obiskovalcev. Spomnim se tistih judov, pa kakšna dama je kdaj prišla. Imela sem občutek, da sta s Theo precej zaprti. Je pa res, da sem bila še majhna in težko presodim, koliko je teh obiskov v resnici bilo. Vem pa, da njeni obiski niso bili klasični ženski, za denimo čvek ob kavi, ampaka bolj intelektualne narave.

Omenila si, da je doma občasno hodila oblečena v kimono.

Seveda ni bila oblečena v kimono ves čas, ampak občasno. Imela sem občutek, da je obujala kakšne spomine. Takrat je odišavila sobe. Kurilo se je namreč v velikih belih lončenih pečeh. Ona je naredila žerjavico iz bukovih drv, na lopatico vzela žerjavico in gor nasula nek prah. Mamo sem večkrat vprašala, zakaj tudi mi kdaj ne odišavimo prostorov, a seveda tega nismo imeli. Po moje je bila to kakšna dišeča smola ali kaj podobnega, verjetno je stvari prinesla s potovanj. Dišava je

bila eksotična in vedno je bila oblečena v kimono. Gotovo je bilo to kakšen del obreda.

Morda veš, kaj je imela s svojim Kitajcem?

Ne, tega pa ne vem. Prav gotovo je bila kakšna love story, kot bi ona rekla, a žal jaz o tem nič ne vem, saj me takrat še ni bilo.

Kako pa si dobila njen portret?

Ostal je v hiši, zame. Tako kot pribor. Mama mi je potem dejala: "To je Alma dala zate."

Kaj pa te silhuete?

Ne spomnim se natančno, kdaj. Dolgo sem jih hranila v mapi, na steno pa smo jih obesili pred nekaj leti; takrat smo jih tudi uokvirili.

Kakšen odnos pa je do tebe imela Thea?

Mislim, da me je imela rada, po svoje. Mislim, da je bila zadržana na enak način kot Alma. Obe sem klicala *gospodična*. Tako sta želeli, tako je bilo. Roko sem poljubljala le Almi, Thei nikoli. Je pa včasih, ko so bile kakšne prireditve v Celju, prišla po mene k mami. Mama me je oblekla, pa sva šli.

O Alminem odnosu do otrok ni veliko znanega. Vemo, da je zapisala, da se prvih služb učiteljice ni veselila, ker naj bi bili otroci glasni in preveč živahni.

Nisem imela občutka, da bi bili otroci Almi blizu. Ampak jaz nisem bila glasna, morda se je zato toliko časa ukvarjala z menoj.

Kaj pa do živali?

Živali je pa imela rada. Predvsem pse. Ko sem se jaz rodila, je Black že bil pri hiši, saj vidiš, tudi na sliki je. Govorila je, da ima tako tanek sluh in posluh za naglas, da če si mu rekel [blak] namesto [blek], je zalajal vate. Je bil pa Black hišni kuža, ni bil zaprt zunaj. Ko je poginil, je imela pritlikavega pinča, ki ga je ob odsotnostih večkrat pustila pri nas. Jaz ga nisem imela tako rada kot Blacka. Nazadnje, ko je

bila gor (pod Celjsko kočo), je dobila dva jazbečarja, Struppi in Rupijima je bilo ime.

Rekla si, da je s tvojo mamo govorila slovensko. Za Almo se govori, da ni znala slovensko.

Alma je tolkla slovenščino, kot nekateri ljudje tolčejo nemščino. Ni je govorila dobro, se je pa uspela sporazumeti. Več se je naučila v partizanih. Tam se je, vsaj tak občutek imam, tudi bolj spoznala s Slovenci. Rekla mi je, da se je takrat veliko naučila, čeprav je tudi takrat stradala. Večkrat je omenila stradanje, saj je bila lačna večkrat v življenju. Verjetno tudi na svojih potovanjih, ko je hranila denar za pot, zaslužek pa je bil omejen. Dostikrat je jedla ruski čaj in suh kruh, namočen v njem.

Je kdaj tožila za bolečinami?

Da, večkrat je rekla, da jo spet napada bolečina, a zmeraj tudi dodala, da bo že minilo. S tem je živela, le ko je imela napade malarije, ni bila dosegljiva.

Se morda spomniš, ali je bila kakšna hrana, ki jo je imela rada?

Rada je imela mamino domačo hrano, jabolčni zavitek, a ni kazala posebnih nagnjenj do hrane. Jedla je preprosto in večkrat rekla, koliko je v življenju prestradala. Morda tudi zato pri hrani ni imela posebnih zahtev. Jedla je preprosto.

Kakšen je bil Almin odnos do tebe in tvojih staršev?

Alma je spoštovala mojega očeta in mojo mater. Ko je očka recimo postavljala njihovo božično drevesce, sem bila recimo vedno zraven. Drevo je bilo do stropa, stalo je v jedilnici, krašenje pa je bilo bolj družinski dogodek kot storitev. Zvečer pa je bil sprejem pod tisto smreko. Prvič me je čakal tam tisti nesrečni voziček z mojo prvo punčko – pleten voziček na kolesih, v njem pa punčka, ki je lahko zapirala oči. To je bilo Almino darilo zame. Tega se spomnim. Doma pa sem dala punčko iz vozička, pa psa noter, nekega oguljenega kužka. Z materjo sva potem šli na sprehod in jaz sem peljala voziček. Nekje sredi sprehoda je mama ugotovila, da se v vozičku skriva strašno grd otrok (smeh). Enkrat drugič sem

dobila sanke, nato plašč zelenkaste barve z nabranim ovratnikom. Spomnim se še, kako je Alma rekla: "Pridi sem, to ti bo pristajalo." In me je oblekla, me postavila pod drevešček in sem bila baje lepa.

Alma je del moje mladosti in hvaležna sem zanjo. Nisem ji bila postavljena na prag kot najdenček in ni se me "usmilila".

Si se ljubezni do knjig navzela pri Almi?

Pri njej se je vedno kaj bralo. Imela je slikanice, ki sem jih rada brala. Največ jih je govorilo o naravi, živalih, gozdovih, pticah ...

Ali jo je čas po vojni, ko je bila v nemilosti in precej zaničevana, zelo bolel?

Da in ne. Krivico je pranašala z ironijo. Bila je nad tem. Oh, *oni*, je rekla.

Si brala njena dela?

Kar sem lahko dobila. Tudi imela sem jih, a sem jih posodila in tako izgubila. Zaradi tega mi je še danes hudo. Nekaj se je verjetno izgubilo tudi s selitvami. Imela sem njeno Potovanje v nemščini z njenim podpisom – tega več ni. Imela sem tudi takšno debelo knjigo Zgodovina mesta Celja, gotovo je bila njena osebna, tiskana v gotici. Ne vem več, komu sem jo posodila. V življenju ni nihče dovolj pameten, da bi se v vsakem trenutku zavedal, kakšno dragocenost imaš. Sem jo pač posodila, z veseljem, ker jo bo nekdo bral.

Almo si doživela kot otrok, kot dekle, doživela si njeno smrt ... Kako danes gledaš nanjo?

Z globokim spoštovanjem se spomnim nanjo, na vsako obdobje.

Alma je bila po smrti dolgo časa zamolčana, pozabljena. V zadnjih desetletjih jo odkrivamo na novo. Kakšni so tvoji občutki?

To me je jezilo, ampak sedaj se mi obrača želodec – kje ste bili pa prej? Imeli ste jo, bila je tu, praktično crknila je od lakote med nami, sedaj pa ji postavljamo spomenike. Bila je izobčena zaradi nacizma, potem zaradi komunizma – tudi

takrat je bila zamolčana samo zato, ker je bila nemškega rodu. Če bi bila npr. Španka, bi bilo najbrž vse drugače.

3.1.3 Razprava in ugotovitve

Že med pogovorom je teta Ela pokazala predmete, ki so povezani z Almo Karlin, zato lahko prvo hipotezo v celoti **potrdiva**. Drugo hipotezo, da so spomini na Almo drugačni od splošnega mnenja, lahko **potrdiva le delno**. Teta Ela je na primer povedala, da ne drži, da bi Alma ne govorila slovensko. Spomni se, da se je z njeno materjo vedno trudila govoriti slovensko. Po obdobju v partizanih je slovensko gotovo govorila še bolje. Prav tako sva izvedeli, da je splošna podoba o Almi kot odločni in zvedavi raziskovalki drugačna od tiste, ki jo ima v spominu ona. Pravi, da je Alma hodila rahlo sključeno, pogled je upirala predse kot globoko zamišljen in nikoli oblasten človek. V določenih drugih elementih se njeni spomini ujemajo s sodobnimi dognanji. Da na primer ni posebej marala otrok, predvsem zaradi hrupa, da je bila zadržana in uglajena, a odkritosrčna. Ko v svojih delih govori o sebi, Alma večkrat omenja svojo telesno zaznamovanost. O njej je očitno očitno večkrat spontano spregovorila. In kot ugotavlja gospa Jezernik (2016), je s poudarjanjem svoje zaznamovanosti očitno pretiravala. Govorila je tudi o stradanju – ne le v svojih delih. Jezernik (2016) ugotavlja, da je bila Alma precej radodarna in navaja nekaj pričevanj drugih ljudi. Iz zapisa pogovora lahko vidimo, da je tudi teta Ela potrdila, da je bila Alma radodarna, saj ji je poklonila kar nekaj stvari.

Almi Karlin se je v življenju zgodilo več krivic. Med njimi je morda največja prisilna izključenost iz družbe. Alma si je želela, da bi "njeni ljudje" imeli radi. Odkrito je zapisala, da je bila razočarana, ko je na peronu ob vrnitvi s potovanja ni nihče pričakal. V zadnjih letih življenja v Pečovniku je lakota, ki je je bila vajena, gotovo ni tako bolela kot družbena krivica, ki jo je doletela. Kronisti njenega življenja veliko pozornosti namenjajo njenemu otroštvu, odnosu do matere in očeta, pisanju in predvsem potovanjem. Čeprav se je Alma v zadnjem obdobju svojega življenja želela otresti slave popotnice in se uveljaviti kot teozofinja in drugačna pisateljica, ne pa pisateljica potopisov, jo svet danes pozna predvsem kot najbrž prvo žensko, ki je sama prepotovala svet na tak način kot

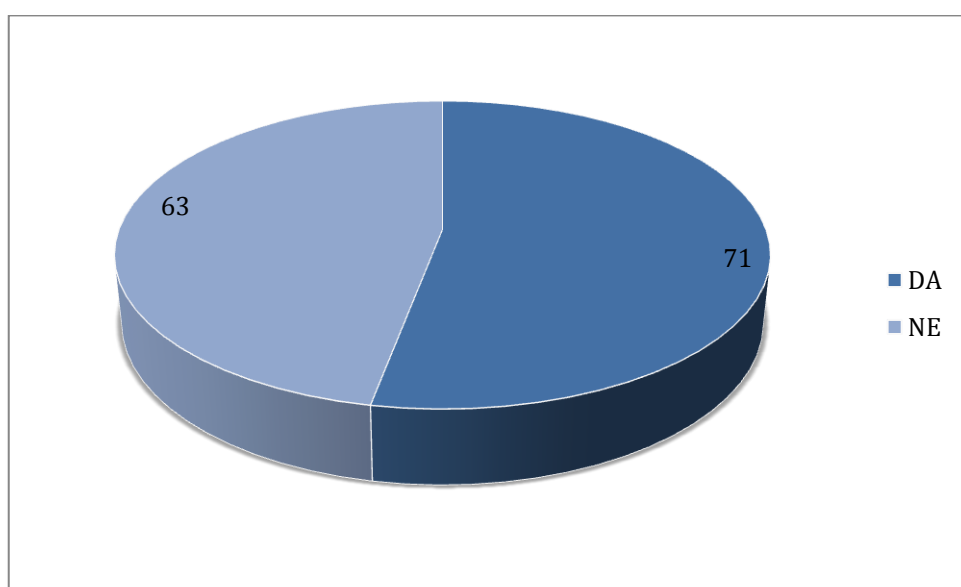
ona. Njeno življenje po vrnitvi leta 1927 do druge svetovne vojne je za mnoge zanimivo bolj zaradi ugibanj o njeni domnevno homoerotični zvezi s Theo kot pa zaradi Alme same. Upava, da bodo spomini tete Ele, ki se nanašajo prav na to obdobje, odkrili še eno tančico z Alme kot ženske in človeka.

3.2 Rezultati ankete in interpretacija

Z anketo sva želeli ugotoviti, ali anketiranci poznajo Almo Karlin in koliko vedo o njej. Predvideli sva starostno različen vzorec, a se je potem pokazalo, da bi z večjo razpršenostjo tudi strmo naraslo število anket in s tem tudi podatkov za obdelavo. Zato sva se raje odločili, da opraviva anketo še v Ljubljani in Mariboru in tako na sicer nereprezentativnem vzorcu vidiva, koliko o Almi Karlin vedo učenci in dijaki v treh največjih mestih. Vzorec je obsegal 134 anket, in sicer 55 v Celju, 40 v Ljubljani in 39 v Mariboru. Razdelili sva jih na I. osnovni šoli Celje, Srednji šoli za gostinstvo in turizem Celje, Drugi gimnaziji Maribor in Gimnaziji Bežigrad. Anketiranci so bili osnovnošolci in dijaki. V anketnem vprašalniku je bilo 9 vprašanj izbirnega tipa, od tega pet strukturiranih.

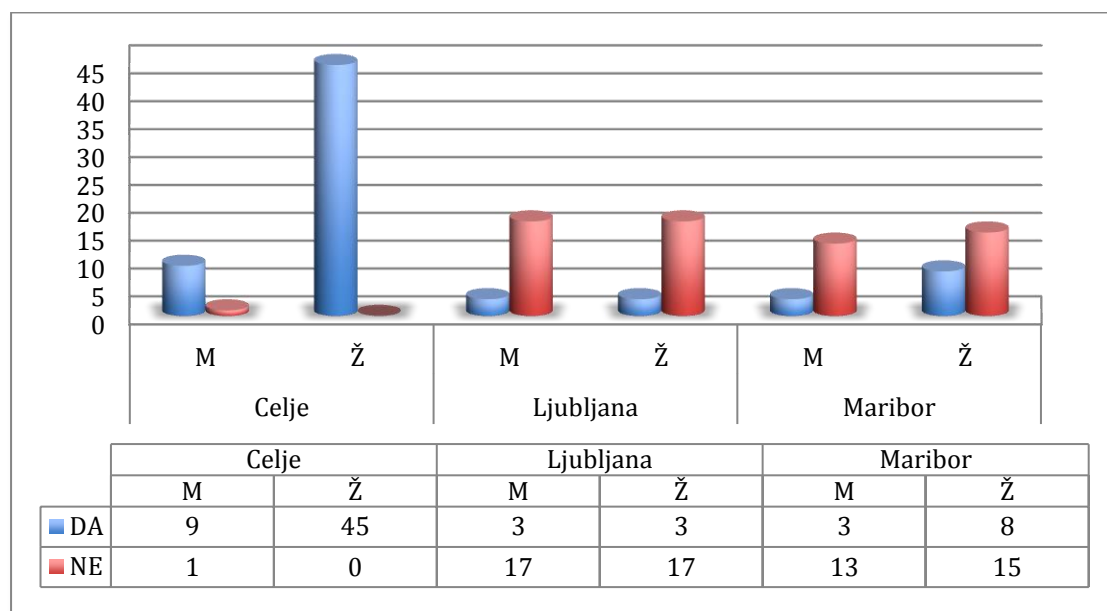
3.2.1 Ali ste že slišali za Almo Karlin?

Možna sta bila le dva odgovora: DA in NE. Tiste, ki so odgovorili z DA, sva poprosili, naj še povedo, od koga so slišali za znano Celjanko.

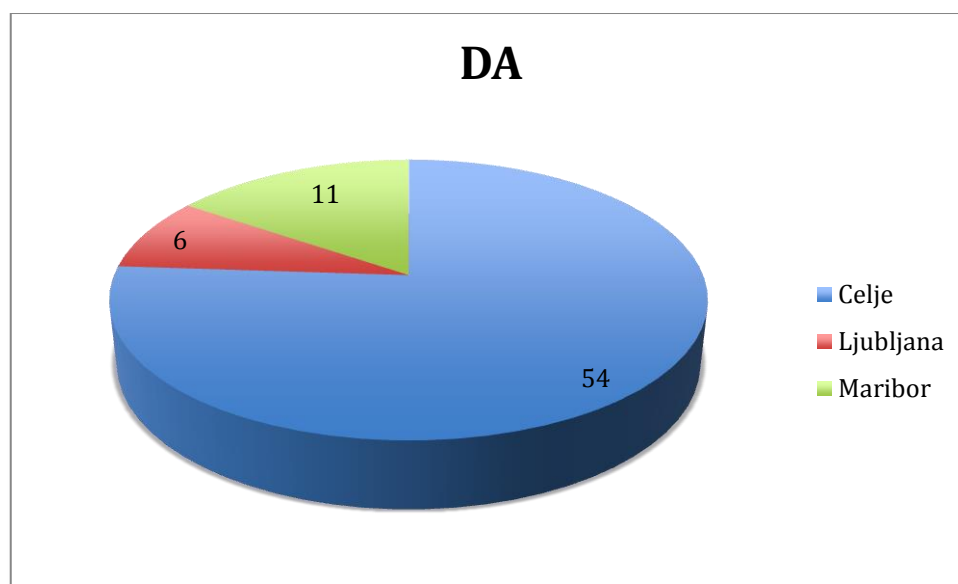
Graf 1: Ali vemo, kdo je bila Alma Karlin?

Graf 1 prikazuje delež anketirancev, ki so za Almo Karlin že slišali in delež tistih, ki še niso. Presenečeni sva bili, da 47 % vprašanih niti slišalo ni za Almo. Večino tega deleža predstavljajo dijaki iz Ljubljane in Maribora. Dejstvo, da je bila Alma Celjanka, deloma upraviči takšen rezultat. Celjani se o Almi učimo, Mariborčani in Ljubljančani pa ne. Graf 2 predstavlja razporeditev odgovorov v treh mestih.

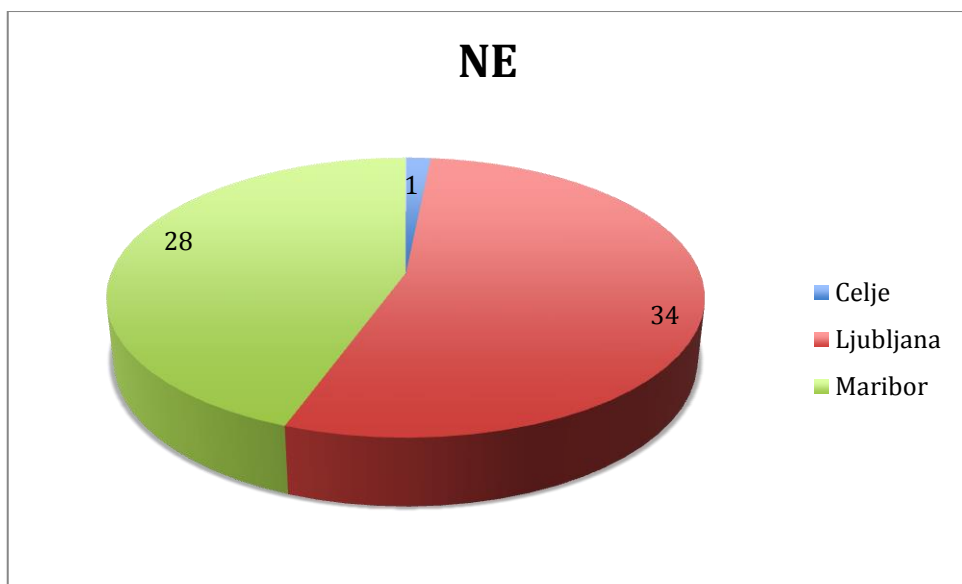

Graf 2: Ali ste že slišali za Almo Karlin?

V grafih 3 in 4 prikazujeva, kolikšen del anketirancev v Celju, Ljubljani in Mariboru je za Almo že slišal in kolikšen ne.

Graf 3: Delež anketirancev, ki je že slišal za Almo Karlin

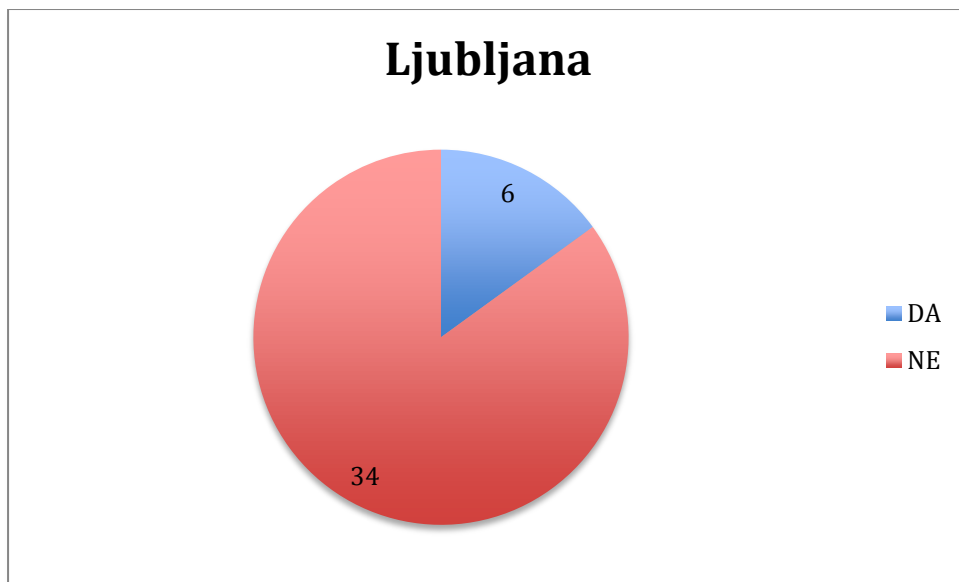

Graf 4: Delež anketirancev, ki za Almo Karlin še ni slišal

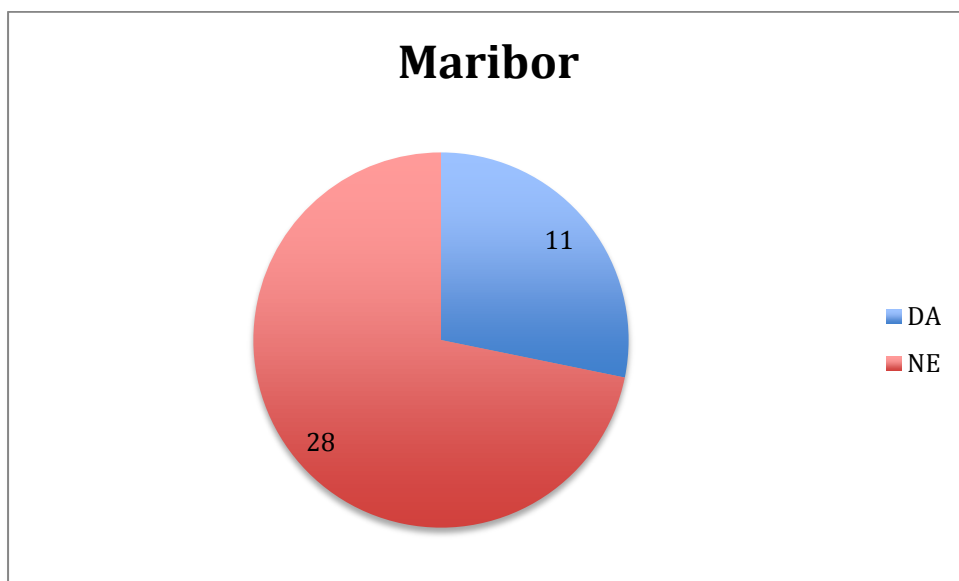
V grafih 5, 6 in 7 prikazujeva razporeditev odgovorov v posameznih mestih.

Graf 5: Koliko je Alma poznana v Celju

Graf 6: Koliko je Alma poznana v Ljubljani

Graf 7: Koliko je Alma poznana v Mariboru

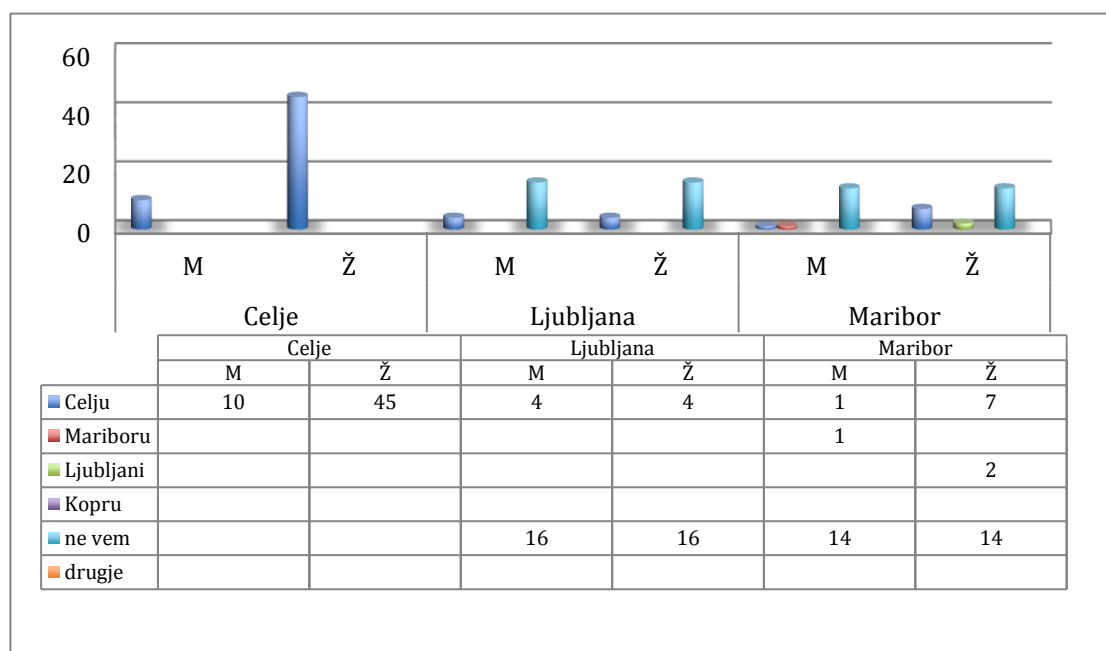
Na podlagi odgovorov na prvo vprašanje lahko ugotovimo, da Almo Karlin najbolj poznajo v Celju, v Ljubljani in Mariboru pa je skoraj neznana. Anketiranci v Celju so v drugem delu vprašanja navajali, da so o Almi Karlin slišali pri pouku slovenščine ali praktičnega pouka turizma, obiskali pa so tudi razstavo ali videli njen kip. Dijaki v Ljubljani so o Almi slišali po televiziji, v šoli ali od starih staršev. Mariborski dijaki so o njej slišali v osnovni šoli, od učitelja slovenščine v gimnaziji ali od staršev.

S tem vprašanjem sva preverili tretjo hipotezo, ki pravi, da je večina ljudi že slišala za Almo Karlin. Glede na to, da je 53 % vprašanih za Almo že slišalo, lahko tretjo hipotezo **potrdiva**. Morava pa priznati, da sva pričakovali višji rezultat.

3.2.2 Kje je živila?

Na tem mestu sva želeli preveriti, ali tisti, ki so za Almo že slišali, vedo, kje je živila. Pri analizi vprašalnikov se je pokazalo, da so na to in naslednja vprašanja odgovarjali tudi tisti, ki o Almi še niso slišali. Odločili sva se, da te odgovore upoštevava.

Graf 8 prikazuje razporeditev odgovorov v treh mestih. Celjani so v celoti odgovorili pravilno, po 8 pravih odgovorov pa sva našli v Ljubljani in Mariboru. Le trije anketiranci so odgovorili narobe, ostali pa so navedli, da ne vedo.

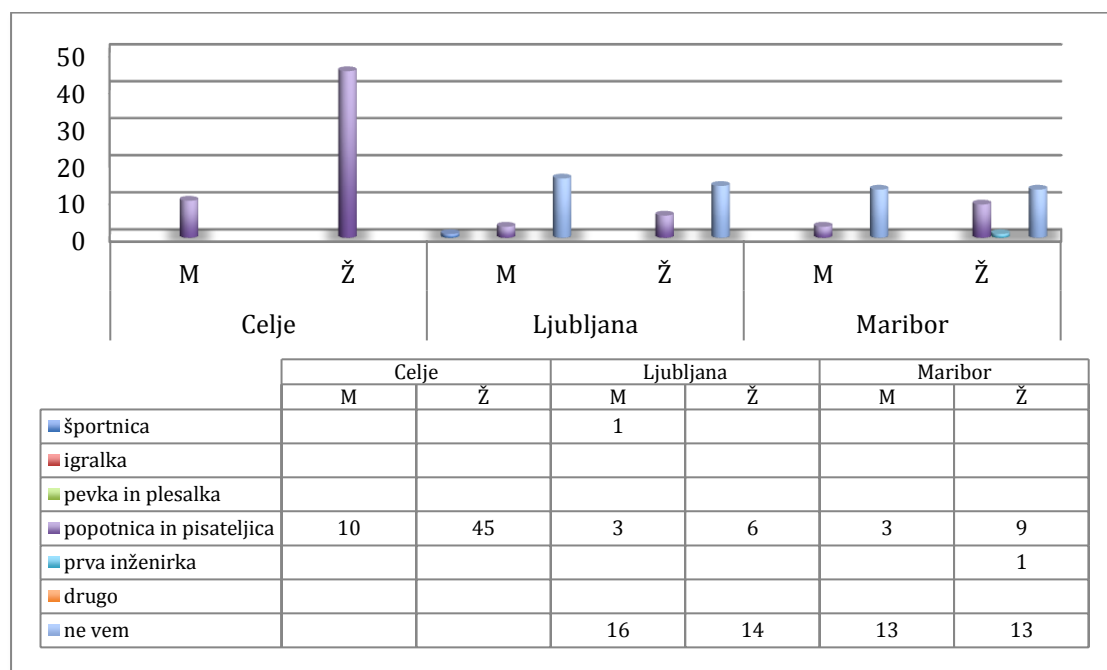

Graf 8: Kje je živila?

73 (54 %) anketirancev je ugotovilo, da je bila Alma Karlin Celjanka. Ostali so navedli, da ne vedo, trije pa so se zmotili. Glede na odgovore pri prvem vprašanju sva takšen rezultat pričakovali, saj je 71 vprašanih za Almo že slišalo, približno toliko pa je bilo tudi pravih odgovorov (73).

3.2.3 Zakaj je bila znana?

Večina vprašanih je pravilno ugotovila, da je bila Alma Karlin popotnica in pisateljica (76 ali 57 %). Rezultat je le spoznanje višji od pričakovanega, saj je nekaj anketirancev skušalo pravilni odgovor razbrati iz sobesedila. Graf 9 prikazuje razporeditev odgovorov.

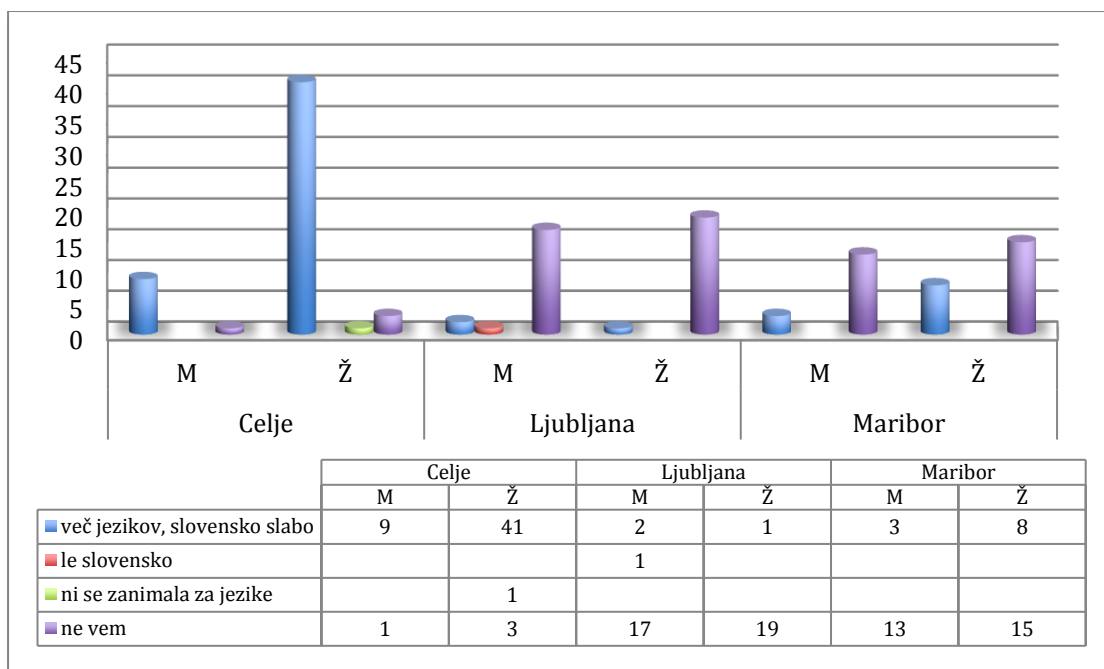

Graf 9: Bila je ...

Med 134 analiziranimi anketami sva zabeležili le 2 nepravilna odgovora.

3.2.4 Koliko jezikov je govorila?

Alma Karlin je v svojem življenju pokazala izjemno nadarjenost za jezike. Prav to znanje ji je omogočilo prvo zaposlitev v Londonu, s poučevanjem in prevajanjem pa se je preživljala tudi na svojem slovitem potovanju okoli sveta. Zato naju je zanimalo, ali anketiranci vedo, da je Alma govorila več jezikov, slovensko pa vse do zadnjega obdobja svojega življenja slabše. Graf 10 prikazuje odgovore anketirancev.

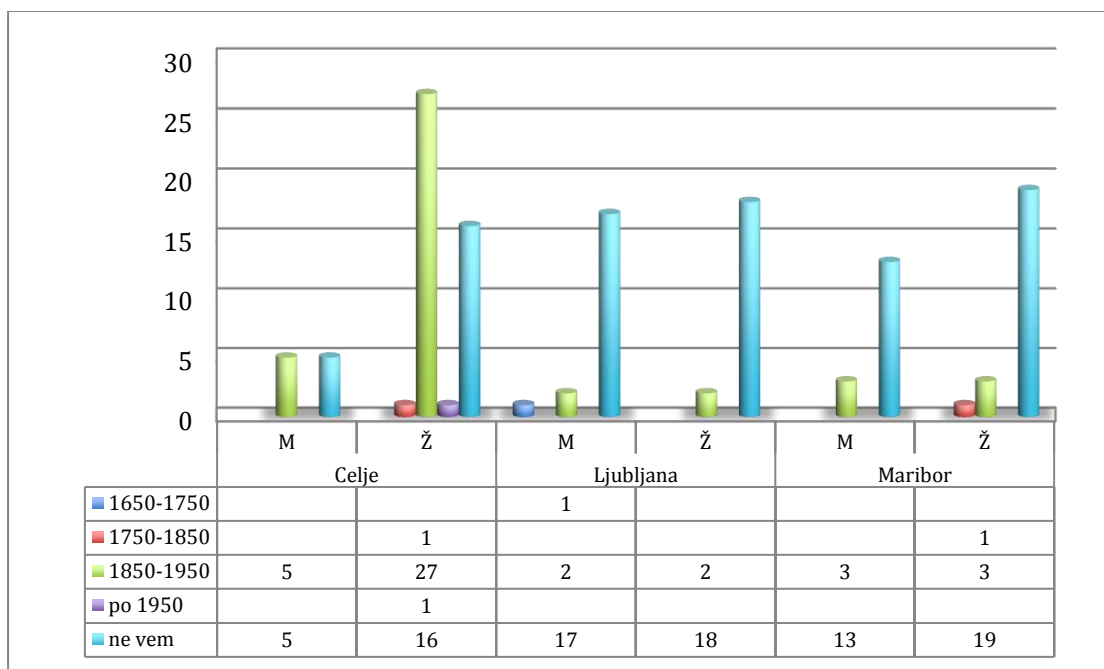

Graf 10: Govorila je ...

Tudi pri tem vprašanju sva našeli veliko pravih odgovorov (64 ali 48 %), povečal pa se je delež tistih, ki podrobnosti o Almi ne poznajo (68 ali 51 %). Zgolj dva odgovora sta bila napačna. Na podlagi odgovorov lahko četrto hipotezo, da anketiranci ne vedo, da je govorila več jezikov, slovensko pa slabo, **delno potrdiva**. Delež tistih, ki poznajo Almino zanimanje za jezike, je malo nižji od deleža tistih, ki njeno zanimanje poznajo (48 % : 51 %). Ker sta rezultata tako podobna, ne moremo z gotovostjo trditi ne enega ne drugega.

3.2.5 Kdaj je živel?

Predvidevali sva, da bo večina vprašanih za Almo že slišala, zato sva tudi predvidevali, da bodo vedeli, približno kdaj je živel. V odgovorih sva ponudili stoletne razpone. Graf 11 prikazuje, kakšne odgovore sva prejeli.

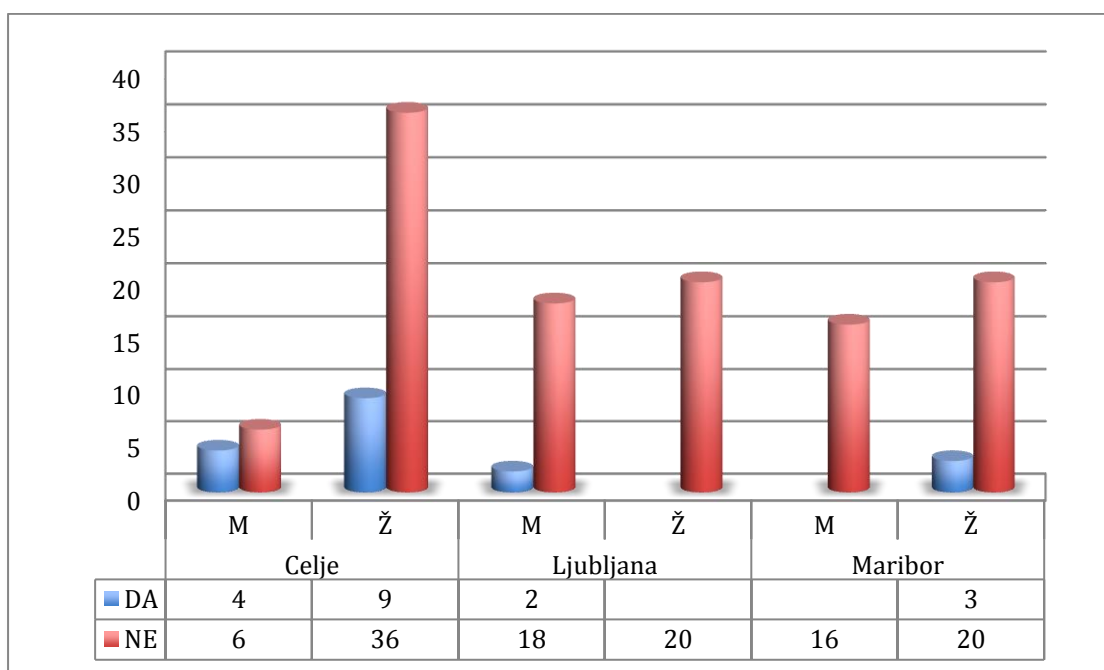

Graf 11: Živela je ...

42 vprašanih (31 %) je odgovorilo pravilno, kar 88 (66 %) ni poznalo pravilnega odgovora. Narobe so odgovorili štirje vprašani. Glede na rezultate morava peto hipotezo, da ljudje vedo, kdaj je živila, **ovreči**.

3.2.6 Poznate njeno delo?

Vprašanje je bilo strukturirano, saj sva tiste, ki so odgovorili, da poznajo njeno delo, prosili še, naj navedejo vsaj eno. Graf 12 prikazuje odgovore.

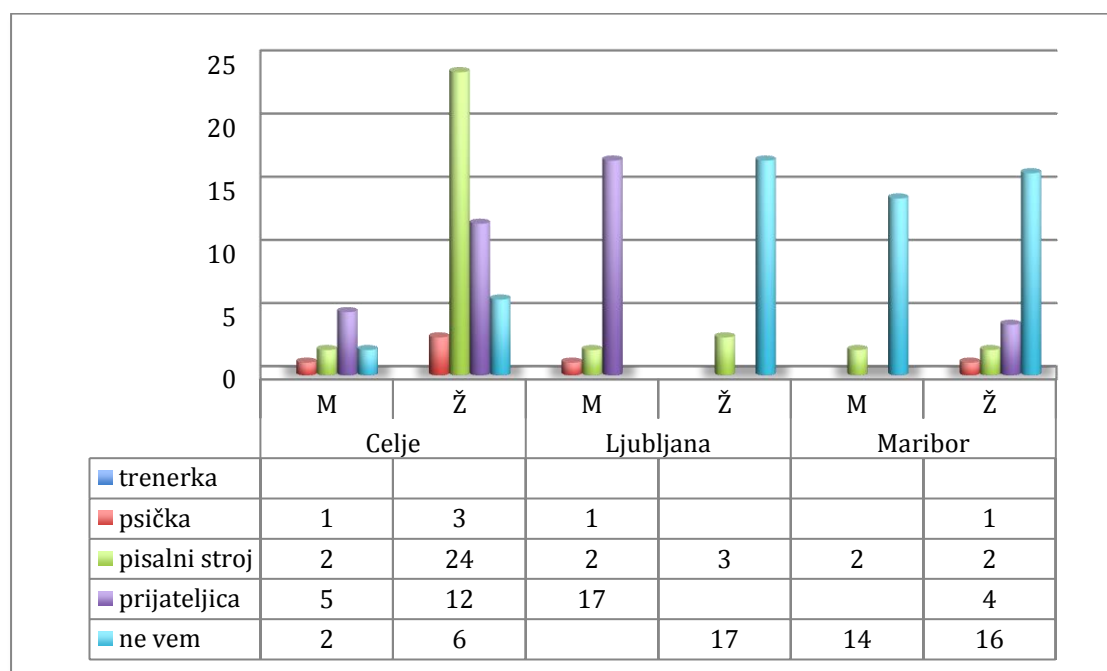

Graf 12: Poznate kakšno njeno delo?

Glede na pretekle rezultate sva bili rahlo presenečeni, saj vprašani večinoma ne poznajo njenih del (112 ali 84 %). Šesto hipotezo, da vprašani poznajo vsaj eno njeno delo, v celoti **ovrže**va. Med navedbami, katero delo poznajo, pa so v Celju in Mariboru navedli potopise (ne pa naslovov), spominke in potovanje po svetu. V Ljubljani ni bilo odgovorov.

3.2.7 Erika je bila ...

Če bi Alma Karlin imela svoj zaščitni znak, bi to bil njen pisalni stroj znamke Erika. Predvidevali sva, da anketiranci tega ne bodo vedeli. V trinajstem grafu prikazujeva rezultate.

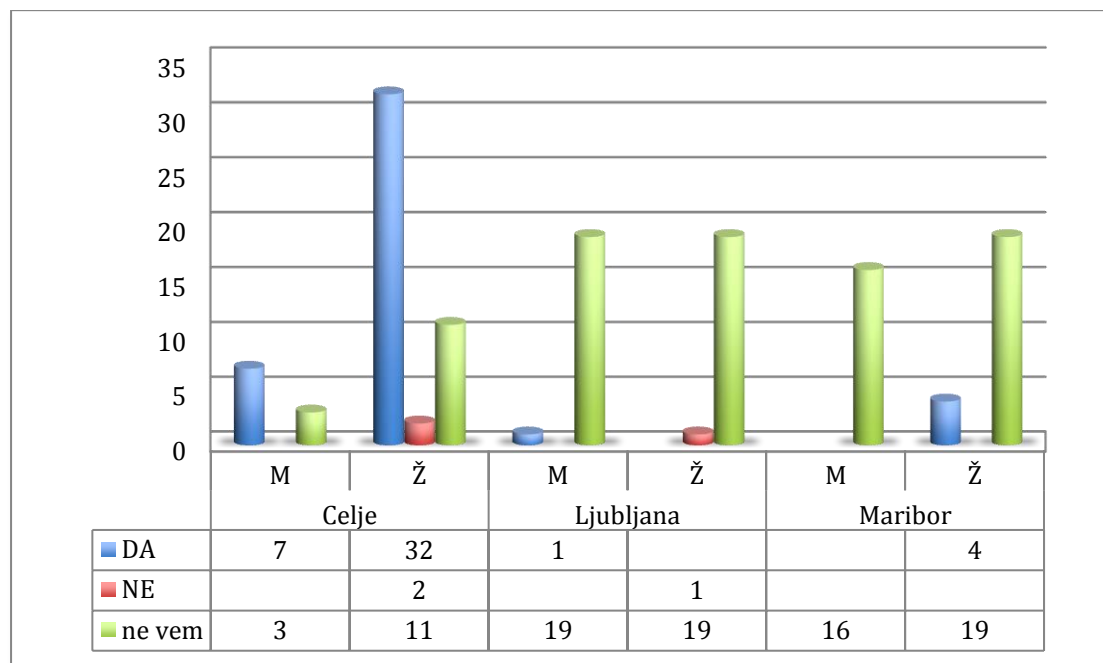
Graf 13: Erika je bila ...

Odgovori pri tem vprašanju so precej razpršeni. 35 je pravih (26 %), 55 vprašanih (41 %) ni vedelo, kdo/kaj je E/erika. Velik delež vprašanih je zmotno mislil, da je bila erika prijateljica (34 ali 25 %). Možno, da so slišali za Almino prijateljstvo s Theo in so se zato zmotili ali pa so le ugibali. Hipotezo, da vprašani ne vedo, da je bila erika njen pisalni stroj, **potrdi**va.

3.2.8 Ali je imela kakšno telesno hibo?

Alma je v svojih delih večkrat zapisala, da je zaradi svoje telesne zaznamovanosti v otroštvu prestajala pravi pekel. Deloma zaradi nenehnega zbadanja, deloma pa

zaradi maminega vztrajanja pri bolečih in največkrat nekoristnih ali celo škodljivih terapijah. Predvidevali sva, da vprašani za to podrobnost iz njenega življenja ne vedo. V grafu 14 so odgovori.

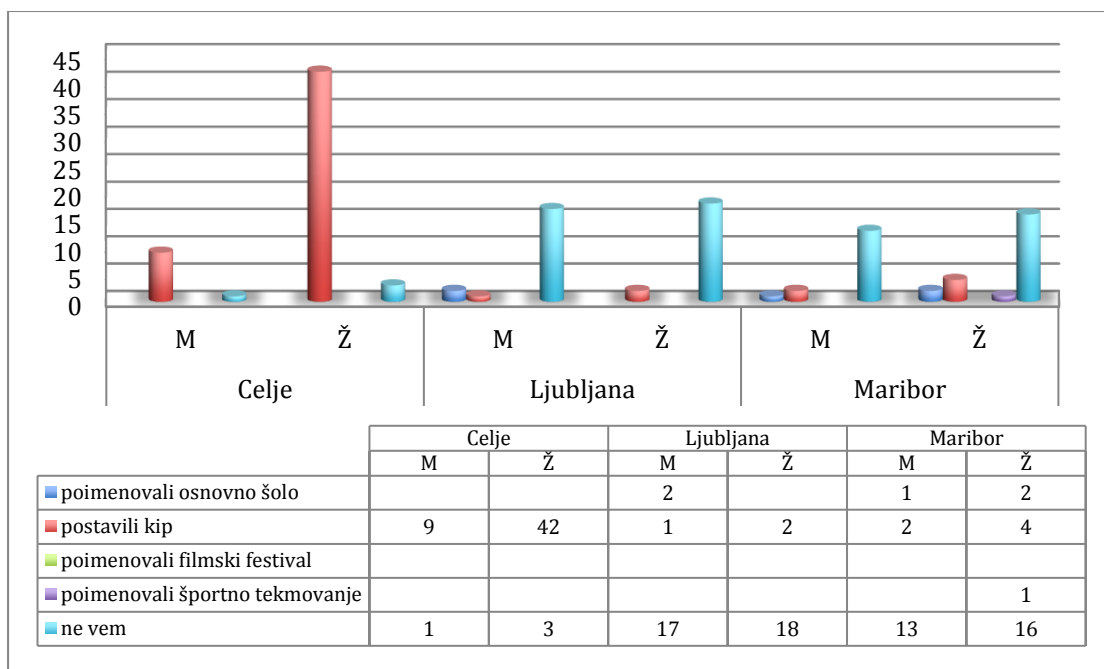

Graf 14: Ali je imela kakšno telesno hibo?

44 anketirancev (predvsem iz Celja) je vedelo za njeno telesno zaznamovanost. Ker je bilo vprašanje strukturirano, so v nadaljevanju navedli, kako. Pravilne navedbe sva našli samo pri Celjanih, ki so navajali držo, krajšo nogo in drugačno oz. deformirano oko. Ker je le 33 % anketirancev vedelo za Almino telesno zaznamovanost, konkretnih navedb pa je bilo še manj, lahko osmo hipotezo **potrdiva**.

3.2.9 Almi na čast so ...

V Celju smo v spomin na Almo Karlin postavili kip. Predvidevali sva, da bo večina vedela za kip. Rezultate prikazuje petnajsti graf.

Graf 15: Almi na čast so postavili ...

Zadnjo hipotezo morava **ovreči**, saj sva prejeli le 60 pravih odgovorov (45 %). Večina Celjanov je po pričakovanjih vedela za kip. Ljubljčanji in Mariborčani v veliki večini niso vedeli za figuro na Krekovem trgu.

4 Sklepne ugotovitve

Po obsežnem pogovoru s teto Elo, ki "pokriva" Almino življenje po vrnitvi s potovanj do njene smrti, sva ugotovili, da je res, kot ugotavlja Jerneja Jezernik (2016:7), da lik Alme Karlin spremljajo številni miti in zgodbe, ki jih je na eni strani spletlo občudovanje, na drugi pa neupravičeno sovraštvo. Teta Ela nama je odkrila pogled na Almo, kot jo je poznala ona in ugotovili sva, da se ta podoba le delno ujema s splošno. Morda je najtočnejša predstava o Almini zadržanosti, umirjenosti, izobraženosti, napačna pa je tista o neznanju slovenskega jezika. Znana pričevanja o Almi tudi zavračajo misel o homoerotičnem prijateljstvu s Theo.

Čeprav je Alma že v času svojega življenja dosegla veliko prepoznavnost doma in v svetu, je pri nas po vojni sledilo obdobje popolne prisilne pozabe in prav ljudje, med katerimi je živela, so nanjo najbolj pozabili. Zadnja leta to krivico popravljajo in Alma Karlin se počasi vrača v našo zavest. Anketa je pokazala, da

jo sedaj najbolj poznamo v Celju, v Ljubljani in Mariboru pa je še vedno precej neznana. Da bi lahko to trdili z gotovostjo, bi potrebovali bistveno večji, reprezentativen vzorec, ki pa bi moral biti tudi starostno bolj razpršen, kot je bil najin. Dijaki in učenci o Almi Karlin niso zgolj slišali, ampak o njej tudi nekaj vedo – poznajo jo kot pisateljico in popotnico, vedo, kje in kdaj je živela ... V Ljubljani in Mariboru so dijaki odkrito povedali, da za Almo Karlin še niso slišali in temu primerni so bili tudi odgovori.

5 Zaključek

Za naju je bila pričujoča raziskovalna naloga prvo srečanje z raziskovalnim delom. Ob njej sva se ogromno naučili – ne le o Almi Karlin, ampak tudi o raziskovalnem delu in strokovnem pisanju, navajanju in iskanju literature, osnovni statistični obdelavi, delu z urejevalnikom tabel in besedila, predvsem pa sva spoznali, da je raziskovanje včasih polno nasprotujočih si in včasih tudi netočnih podatkov.

Največjo vrednost najine naloge vidiva v zapisu spominov gospe Daniele Tratnik, v katerih srečamo Almo med leti 1927 in 1950. Za raziskovalce to ni najbolj zanimivo obdobje Alminega življenja, saj se je po vrnitvi v Celje posvetila ustvarjanju, izogibala pa se je sporom med Slovenci in Nemci. Ponovno bolj razburkano življenje prinese druga svetovna vojna. In čeprav je Alma skušala ostati izven sporov med Slovenci in Nemci, so jo najprej ogrozili nacisti, kljub temu da je vse življenje ustvarjala kot Nemka, na koncu pa so jo obsojali Slovenci, čeprav se je pridružila partizanom in se opredelila proti nacizmu. Tako je ta drobna ženska izdihnila med političnim tnalom in nakovalom.

6 Viri in literatura

Zala **Blaznik**: *Alma Maksimilijana Karlin v slovenskem literarnem kanonu in kulturni dediščini*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana, 2014. Dostopno na: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_blaznik-zala.pdf.

Bojan **Cvelfar** in ostali: *Znameniti Celjani*. Celje: Fit media, 2004.

Zara **Hrastnik Fink** in ostali: *Alma Karlin – ambasadorka mesta Celja*. Raziskovalna naloga. Mestna občina Celje. Komisija Mladi za Celje. Celje, 2016. Dostopno na: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4200905216.pdf>

Jerneja **Jezernik**: *Alma Karlin, državljanka sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009.

Jerneja **Jezernik**: *Nisem le napol človek. Alma M. Karlin in njeni moški*. Ljubljana: Sanje, 2016.

Alma **Karlin**: *Sama: iz otroštva in mladosti*. Celje: In lingua, 2010.

Alma **Karlin**: *Samotno potovanje v daljne dežele: tragedija ženske*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, 2006.

Alma Lea **Ojsteršek**: *Alma Maksimiliana Karlin*. Raziskovalna naloga. Gimnazija Celje – Center. Celje, 2009. Dostopno na: <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4200905216.pdf>

Metka **Pajer**: *Čigava je Alma Karlin?* Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana, 2015. Dostopno na: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_pajer-metka.pdf

Marijan **Pušavec** in Jakob **Klemenčič**: *Alma M. Karlin, svetovljanka iz province*. Ljubljana: Forum, 2016.

Barbara **Trnovec**: *Kolumbova hči: življenje in delo Alme Karlin*. Celje: Pokrajinski muzej, 2011.

Spletni viri:

http://teozofija.info/Karlin_Zbirka.htm; 18. 12.2017.

Spletni portal Alme M. Karlin. Dostopno prek: <http://www.almakarlin.si>

7 Priloga

7.1 Anketa

Alma Karlin – anketni vprašalnik

Pozdravljeni. Sva Zala in Taja, učenki osmega razreda I. osnovne šole Celje. Pripravljava raziskovalno nalogo o življenju in delu Alme Karlin. Z izpolnjevanjem anketnega vprašalnika nama boste pomagali raziskati, koliko ljudi različnih starosti poznajo to zanimivo osebo. Za iskrene odgovore se Vam lepo zahvaljujemo.

1. Ali ste že slišali za Almo Karlin?

DA

NE

Če ste odgovorili z DA, prosiva, navedite kje/od koga:

2. Alma Karlin je živel v

- a. Celju
- b. Mariboru
- c. Ljubljani
- č. Kopru
- d. drugje: _____
- e. ne vem

3. Alma Karlin je znana, ker je bila

- a. športnica
- b. igralka
- c. pevka in plesalka
- č. popotnica in pisateljica
- d. prva inženirka
- e. drugo: _____
- f. ne vem

4. Alma Karlin je govorila

- a. več jezikov, slovensko pa slabo
- b. slovensko, ne pa drugih jezikov
- c. ni se zanimala za jezike
- č. ne vem

5. Živela je v času

- a. med 1650 in 1750
- b. med 1750 in 1850
- c. med 1850 in 1950
- č. po letu 1950
- d. ne vem

6. Ali poznate kakšno njeno delo/dosežek?

DA

NE

Če ste odgovorili z DA, prosiva, navedite, katero.

7. Erika je bila

- a. njena trenerka
- b. njena psička
- c. njen pisalni stroj
- č. njena prijateljica
- d. ne vem

8. Ali je imela kakšno telesno hibo?

- a. da: _____
- b. ne
- c. ne vem

9. Almi na čast so

- a. poimenovali osnovno šolo
- b. postavili kip
- c. poimenovali filmski festival
- č. poimenovali športno tekmovanje
- d. ne vem

Spol

M

Ž

Starost

- a. 6 do 15 let
- b. 16 do 19 let
- c. 20 do 25 let
- č. 26 do 35 let
- d. nad 35 let

Občina/kraj stalnega prebivališča: _____

Hvala za sodelovanje.